

Cast – Center for Anvendt
Sundhedstjenesteforskning og
Teknologivurdering
Winsløwparken 19,3
5000 Odense C

tlf.: 6550 1000
Fax: 6591 8296

Undersøgelse om adfærd og holdninger til
tobak, alkohol, kost og motion
blandt elever i fynske 7. og 9. klasser

December 2002

Anne Lee
Jan Sørensen

Forord

Fyns Amts forebyggelsesstrategi for 2000-2009 indeholder målsætninger om rygning, alkohol, kost og motion for børn i alderen op til 16 år. I den gennemførte befolkningsundersøgelse "Evaluering af Fyns Amts Forebyggelsesstrategi: Baseline survey om sundhedstilstand og adfærd omkring tobak, alkohol, kost og motion" har det ikke været muligt at indhente telefoniske svar fra aldersgruppen under 16 år og kun et ganske lille antal 16 årige har svaret på telefonsurveyens spørgsmål.

Efter drøftelser herom med Fyns Amts Afdeling for Forebyggelse og Sundhed, blev det i efteråret 2001 aftalt, at CAST – Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning ved Syddansk Universitet, for egen regning skulle gennemføre en supplerende undersøgelse blandt elever i 7. og 9. klasser i udvalgte folkeskoler. Denne rapport indeholder analyser af de returnerede svar fra disse elever og deres lærere.

Analyserne er gennemført således, at de supplerer resultaterne fra befolkningsundersøgelsen. I skoleundersøgelsen indgår dog kun en del af de spørgsmål, som er stillet til den voksne befolkning og vi visse tilfælde er spørgsmålene gjort mere målrettede til aldersgruppen. Desuden er der stillet en række spørgsmål, som gør det muligt vurdere sammenhængen mellem personlige og familiære forhold og adfærden omkring tobak, alkohol, kost og motion. Endelig indgår der også i skoleundersøgelsen en vurdering af de enkelte klasser og skoler i forhold til målrettet undervisning omkring et eller flere af de fire områder, samt en afklaring af klassernes og skolernes holdninger til og politikker på omkring tobak, alkohol, kost og motion.

Et oplæg til skoleundersøgelsen blev oprindeligt udarbejdet i efteråret 1999 af cand. polit. Jan Sørensen og cand.oecon. Rikke Juul Larsen. Selve undersøgelsen er gennemført af konsulent, sygeplejerske Anne Lee. Jan Sørensen har medvirket som sparringspartner i undersøgelsens gennemførelse.

Tidligere udkast af rapporten har været drøftet med kst. afdelingschef Bente Overgaard Larsen, konsulent Jørgen Wackes og konsulent Anne Smetana fra Afdelingen for Forebyggelse og Sundhed, Fyns Amt.

De involverede, herunder de mange klasselærere, som har stået for uddelingen og indsamlingen af spørgeskemaerne, og de elever, som har svaret på spørgeskemaerne takkes for deres indsats.

Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning, november 2002

Jan Sørensen, Centerleder

Indholdsfortegnelse

Forord.....	2
Indholdsfortegnelse.....	3
1 Sammenfatning	5
2 Baggrund og formål	7
3 Anvendt metode	8
3.1 Spørgeskema.....	8
3.2 Stikprøveudtagelse	8
3.3 Analyse	9
4 Præsentation af data sættet.....	10
4.1 Frafald	10
4.2 Stikprøven	10
5 Resultater.....	12
5.1 Præsentation af resultater.....	12
5.2 Helbred, trivsel og social integration.....	12
6 Tobak.....	12
6.1 Rygeadfærd.....	13
6.2 Forældres og venners betydning for rygeadfærd.....	13
6.3 Rygning og trivsel.....	14
6.4 Holdning til rygning.....	14
6.5 Sammenligning med forebyggelsesstrategiens målsætning og en landsundersøgelse	15
6.6 Sammenfatning og diskussion.....	16
7 Alkohol.....	17
7.1 Alkoholadfærd	17
7.2 Forældres og venners betydning for alkoholadfærd.....	18
7.3 Alkohol og trivsel.....	19
7.4 Holdning til alkohol	19
7.5 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit	20
7.6 Sammenfatning og diskussion.....	21
8 Kost.....	22
8.1 Kostadfærd, indtag af frugt og grøntsager.....	22
8.2 Forældres betydningen for indtaget af frugt og grøntsager.....	22
8.3 Frugt, grøntsager, og trivsel.....	23
8.4 Holdning til at spise frugt og grøntsager	24
8.5 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit	24
8.6 Sammenfatning og diskussion.....	25
9 Motion	26
9.1 Motionsadfærd	26
9.2 Forældres og venners betydning for motionsadfærd	28
9.3 Motion og trivsel	28
9.4 Holdning til motion	29
9.5 Sammenhængen mellem motion, og ryge og alkoholadfærd.....	30
9.6 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit	30

	9.7 Sammenfatning og diskussion.....	31
10	Resultater på klasseniveau	32
	10.1 Tobak på klasseniveau	32
	10.2 Alkohol på klasseniveau	33
	10.3 Kost på klasseniveau	33
	10.4 Motion på klasseniveau.....	34
11	Litteraturliste	36
12	Tabelfortegnelse.....	37
Bilag	39
	Bilag 1. Klusteranalyse	39
	Bilag 2. Logistisk regressionsanalyse	40

1 Sammenfatning

Denne skoleundersøgelse er iværksat som en baselineundersøgelse i forbindelse med evaluering af Fyns Amt forebyggelsesstrategi for perioden 2000-2009. Undersøgelsen er fokuseret på fire områder: tobak, alkohol, kost og motion. Undersøgelsen bygger på en tilfældig udvalgt stikprøve blandt de fynske folkeskolers 7. og 9. klasser. Undersøgelsens datagrundlag består af 1530 elevers besvarelse af et spørgeskema og 88 klasselærers besvarelse af et mindre spørgeskema. Svarene er beskrevet og analyseret såvel individuelt som på klasseniveau.

Fyns Amts målsætning for forebyggelsesstrategien er, at nedbringe andelen af daglig rygere blandt de 15-årige til 9% og blandt de 16-19-årige til 16%. Umiddelbart ser målsætningen for de 15-årige drenge ud til at være nået, hvorimod andelen af daglig-rygere blandt de 15-årige piger er højere end målsætningen. Det samme gør sig gældende i forhold til de 16-årige piger, selvom de udgør den yngste del af målgruppen på 16 til 19-årige.

Forældres og især bedste ven/venindes rygeadfærd har betydning for, hvorvidt de unge ryger. Størstedelen af rygerne mener ikke, at de ryger for meget. De ved godt at det er skadeligt at ryge, men samtidig har de en holdning til, at det ikke er så galt, blot der ikke ryges så meget.

I forhold til Fyns Amts målsætning er andelen af unge 15-årige, som regelmæssigt drikker alkohol betydelig. Andelen af unge, som drikker alkohol mindst en gang om ugen er 10% i 7. klasse og 50% i 9. klasse. Fællesskabet har størst betydning for, at der drikkes alkohol, og eleverne mener ikke, at de drikker for meget.

Forældrenes indstilling til unges alkoholforbrug er af væsentlig betydning for dette. Alkohol drikkes oftest i private hjem. 63% af eleverne taler med forældrene om, hvor meget alkohol der må drikkes og 45% taler med forældrene om, hvilken form for alkohol der må drikkes.

Det er Fyns amts målsætning, at indtagelsen af frugt og grøntsager hæves til 600 gram om dagen. Undersøgelsen viser, at højest to tredjedele af eleverne spiser frugt dagligt, og at kun halvdelen af eleverne spiser grøntsager dagligt. Piger spiser oftere frugt og grøntsager end drenge, og hyppigheden er for drengenes vedkommende faldende med alderen. Der er en sammenhæng mellem et dagligt indtag af frugt og grøntsager, og såvel selvoplevet helbred som trivsel. Det har betydning, at frugt og grøntsager smager godt, at det er let tilgængeligt og dermed let at vælge i forhold til andet spiseligt.

Det er Fyns amts målsætning, at alle børn og unge i skolealderen dyrker mindst en times fysisk aktivitet dagligt. Langt størstedelen af eleverne dyrker hyppigt idræt, sport eller anden form for motion, men for hovedpartens vedkommende bliver det ikke til det antal timer, som de fynske målsætninger anbefaler. Undersøgelsen viser, at kun 46% af eleverne motionerer de anbefalede syv timer om ugen. Derudover falder motionshyppigheden med alderen og er generelt mindre hos pigerne.

Drenge og elever i 7. klasse har større tendens til hyppigt at dyrke motion, end piger og elever i 9. klasse, og venner har stor betydning for motionshyppigheden. Piger, elever i 9. klasse og rygere, udgør målgrupper for en øget forebyggende indsats i forhold til motionsadfærd.

I undersøgelsen ses der ikke umiddelbart nogen motivation for at ændre nuværende adfærd i forhold til rygning, alkohol, kost eller motion. I forhold til tobak og alkohol er holdningen, at bare der ikke ryges så meget, og så længe alkoholforbruget kan styres er det ikke et problem.

Alligevel giver eleverne nogle bud på, hvad der kunne få dem til at ændre adfærd og her er det nære pårørende og venners sygdom, eller krav om at ændre adfærd, som eleverne mener at kunne ændre deres motivation.

At nære pårørende eller venners sygdom skulle ændre elevernes adfærd må dog anses for tvivlsomt. Dels fordi de sygdomme, som forsøges forebygget ved en ændret adfærd ofte først viser sig sent, dels fordi eleverne allerede er vidende om sammenhænge mellem helbred og tobak, alkohol, kost og motion.

Derimod ser der ud til at direkte dialog, regler og krav på det individuelle plan og på klasseniveau har betydning.

2 Baggrund og formål

Denne skoleundersøgelse er iværksat som et led i en evaluering af Fyns Amt forebyggelsesstrategi for perioden 2000-2009. Strategien er fokuseret på fire områder: tobak, alkohol, kost og motion (1). Forebyggelsesstrategiens overordnede formål er, gennem en fælles prioritering og forståelsesramme omkring indsatserne på forebyggelses- og sundhedsfremmeområdet at forbedre fynboernes sundhed og øge middellevetiden, samt at reducere den sociale ulighed mest muligt, primært ved at bedre de dårligst stillede kår. I den forbindelse har Fyns Amt formuleret en række målsætninger om ændringer i fynboernes adfærd omkring tobak, alkohol, kost og motion (1).

Forebyggelsesstrategiens målsætninger for aldersgruppen under 16 år er:

Tobak:

- at andelen af 15-årige dagligrygere ved slutningen af planperioden er nede på 9%
- at andelen af 16-19-årige dagligrygere er nede på 16%.

Alkohol:

- at alkoholforbruget blandt unge under 15 år skal nedbringes mest muligt og principielt til intet ved afslutningen af planperioden.

Kost:

- der er ingen specielle mål for aldersgruppen, men de generelle mål er, at fynboernes indtagelse af fedt skal nedbringes, at indtagelse af kartofler, korn- og fiskeprodukter skal øges, samt at indtagelsen af frugt og grøntsager skal hæves til 600 gram dagligt per person.

Motion:

- at alle børn og unge i skolealderen dyrker mindst én times fysisk aktivitet dagligt (2).

Nærværende undersøgelse har haft det overordnede formål at gennemføre en baselinebeskrivelse af den nuværende adfærd omkring tobak, alkohol, kost og motion blandt fynske børn og unge i aldersgruppen 13-16 år. De opnåede baselineresultater skal udgøre et sammenligningsgrundlag for planlagte, efterfølgende undersøgelser, som led i evalueringen af Fyns Amts forebyggelsesstrategi.

Udover at udarbejde en baselinebeskrivelse har undersøgelsen haft til formål at vurdere mulige sammenhænge mellem personlige, sociale og holdningsmæssige forhold og elevernes adfærd omkring til tobak, alkohol, kost og motion.

Desuden har undersøgelsen haft til formål at beskrive klassernes og skolernes holdning til tobak, alkohol, kost og motion samt eventuelle regler og initiativer som er taget herom i skoleåret 2001/2002.

Endelig har undersøgelsen haft til formål at sammenholde og perspektivere analyserne af de indsamlede data med den fynske forebyggelsesstrategis målsætninger og med resultater fra en tidligere landsundersøgelse¹.

¹ Til sammenligning er valgt den tilbagevendende danske del af Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) idet den inkluderer skoleelever fra 11-15 år. Undersøgelsen laves i WHO regi og er senest udført i 1998. Undersøgelsen er publiceret i to udgivelser fra 2000 (3) og 2001(4)

3 Anvendt metode

Skoleundersøgelsen er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse til udvalgte skolers 7. og 9. klassers elever og klasselærere. De følgende afsnit beskriver forhold vedrørende spørgeskemaets udformning og udsendelse, samt principper for de gennemførte analyser af indsamlede data.

3.1 Spørgeskema

Undersøgelsen er baseret på to specifikt udviklede spørgeskemaer til henholdsvis elever i 7. og 9. klasser og klasselærerne.

Spørgeskemaet til eleverne var struktureret i følgende temaer: Nuværende adfærd omkring de fire indsatsområder, forældres og bedste ven/venindes adfærd, viden om sammenhængen mellem adfærd og helbred, holdning til adfærd, samt eventuel motivation for at ændre adfærd. Derudover blev der spurgt til demografiske baggrundsvariable som køn, alder, skoleklasse, forældres arbejde, helbred, trivsel og social integration. Hele spørgeskemaet havde 53 spørgsmål, som kunne svares ved hjælp af forud definerede svar eller svar i fri tekst. Inden udsendelsen var spørgeskemaet testet og justeret efter afprøvning på et mindre antal respondenter fra den relevante målgruppe.

Spørgeskemaet til klasselæreren bestod af 14 spørgsmål, hvoraf de fleste skulle besvares med fri tekst. Der blev spurgt til de enkelte indsatsområder en ad gangen. De gennemgående temaer var: Holdninger og eventuelle regler i klassen og/eller skolen, samt undervisning eller andre tiltag indenfor dette skoleår i forhold til området. Derudover blev der spurgt til hvorvidt skolens elever fortrinsvis kom fra by eller land, antal elever i klassen, antal elever tilstedeværende ved besvarelsen af spørgeskemaet, samt antal ugentlige idrætstimer.

3.2 Stikprøveudtagelse

Målgruppen for undersøgelsen blev tidligt fastlagt til at omfatte elever i folkeskolens 7. og 9. klasser, idet andre undersøgelser har vist, at det er omkring 7. klasse, at mange børn og unge begynder at eksperimentere med tobak og alkohol. Undersøgelserne har tilsvarende vist at der blandt børn og unge i 9. klasse er sket en vis stabilisering i forbruget af tobak (1). Desuden dækker målgruppen en periode i de unges liv, hvor forældrenes indflydelse formodes at være dalende i forhold til en socialisering blandt kammeraterne.

Der var på forhånd fastlagt et ønske om at opnå en stikprøvestørrelse på 1200-1500 respondenter. Ud fra en løselig vurdering blev det skønnet, at dette kunne opnås, hvis 75-100 klasser deltog i undersøgelsen. For at rekruttere dette antal klasser blev det anslået, at 25-35 skoler skulle deltage.

Udvælgelsen af skoler forgået efter følgende principper: I den Danske Skolehåndbog 2001 (6) er oplistet 166 folkeskoler i Fyns Amt. For udvælge skolerne blev skolerne sorteret efter postadresse (postnummer og vejnavn), hvorefter hver tredje skole, i alt 55 skoler, blev udvalgt til at modtage en invitation til at deltage i undersøgelsen. Der blev herefter udsendt et brev med introduktion af undersøgelsens formål og omfang til henholdsvis skoleinspektøren og formanden for skolebestyrelsen ved de udvalgte skoler. Brevet var vedlagt en tilmeldingsblanket, hvor skolen skulle anføre de klasser, der ønskede at deltage i undersøgelsen samt navnet på klasselæreren. Skoler, som ikke

ønskede at medvirke blev opfordret til at returnere blanketten et afslag og med eventuel begrundelse.

Herefter blev det relevante antal spørgeskemaer til elever og et spørgeskema til klasselæreren udsendt til de navngivne klasselærere, som havde indvilliget i at deltage i undersøgelsen. Med henblik på identifikation af klasse blev alle skemaer forsynet med et løbenummer. I følgebrevet blev svarproceduren beskrevet. Eleverne skulle besvare spørgeskemaet individuelt og anonymt i en skoletime. Klasselæreren skulle ligeledes besvare et spørgeskema. Herefter blev skemaerne lagt i en lukket kuvert og returneret i en frankeret svarkuvert til CAST.

3.3 Analyse

Data fra elevspørgeskemaer er analyseret dels ved frekvensopgørelser og dels ved krydstabeller.

Alle krydstabeller er konstrueret sådan, at andele er fordelt vertikalt (oppefra og ned), og at tabellen derfor skal læses horisontalt, på samme vis som tekst læses. Ved alle krydstabeller indsættes en af de valgte variable som uafhængig variabel og en anden som afhængig variabel. Dermed angives et årsagsforhold, som det formodes at være udfra de teoretiske overvejelser for undersøgelsen. Ofte er det dog ikke muligt at udtale sig om årsagsforholdet idet der kan være tale om såvel årsag som selektion, eller der kan være flere årsager som påvirker den ene eller begge variable.

Alle krydstabeller er statistisk kontrolleret med χ^2 -test. Ved testværdien 0,05 eller derunder kan en tilfældig sammenhæng udelukkes, hvormed det er sandsynliggjort, at den påviste forskel er reel (forskellen benævnes signifikant).

Hvor en frekvens ikke er normalfordelt er den angivet i median og percentiler.

Ved analysen af besvarelser i fri tekst er der brugt en kvalitativ bearbejdning, idet alle tekstudsagn er kategoriseret i en række overordnede temaer. Efterfølgende er temaerne ordnet hierarkisk i forhold til hvor mange gange temaet går igen, i den samlede mængde tekstudsagn.

Til beskrivelse af adfærd på klasseniveau er der gennemført frekvensanalyser på klasseniveau. Der er fokuseret på klasser som har et afvigende mønster i besvarelserne. Det vil sige, at klasser hvor f. eks. en meget stor andel af eleverne motionerer sættes i forhold til klasser hvor en meget lille andel af eleverne motionerer. Ud fra klasselærernes besvarelse af spørgeskemaet, er det søgt at sammenfatte en beskrivelse af de udvalgte klassers forskelle i holdninger og tiltag.

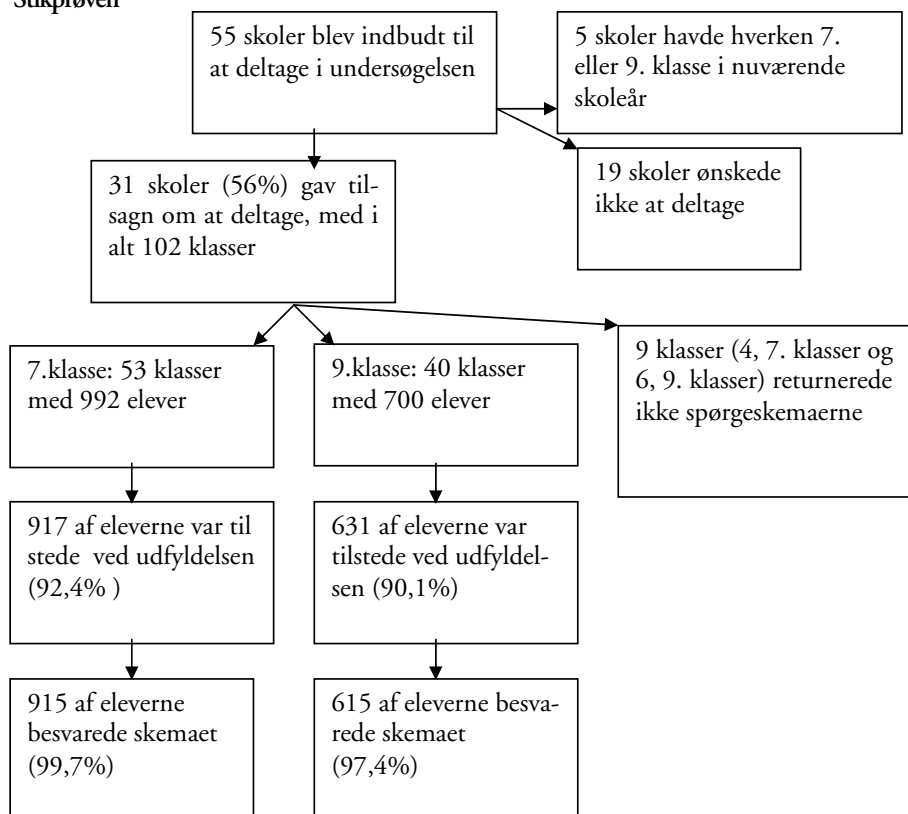
4 Præsentation af data sættet

4.1 Frafald

24 skoler valgte ikke at deltage i spørgeskemaundersøgelsen heraf havde de 5 skoler hverken 7. eller 9. klasse i nuværende skoleår. Af de resterende 19 skoler angav størstedelen en eller flere begrundelser for ikke at deltage. Begrundelserne kan sammenfattes til:

- At der er for mange undersøgelser: fra lærerseminariet, universitet, større elever der laver projektarbejde og fra private firmaer. En enkelt skoleleder fortalte, at de fik cirka 10 henvendelser om lignende undersøgelser om måneden og at det oftest var netop 7. og 9. klasserne der var fokus på
- At foråret er et dårligt tidspunkt med travlhed omkring eksamen og konfirmation. Det er også det tidspunkt hvor flest henvender sig med undersøgelser.
- En skoleinspektør fortalte, at de kun havde ganske få elever i den valgte aldersgruppe, og at disse elever havde massive problemer. Han frygtede, at de ved at deltage ville skille sig ud og blive genkendelige.

4.2 Stikprøven

At kun 31 skoler ud af 55 (56% af de reelt 50 mulige skoler) forespurgt valgte at deltage i undersøgelsen er et problem. En besvarelsesprocent blandt eleverne i de del-

tagende klasser på henholdsvis 99,7% og 97,4% må dog anses for at være god og på linie med andre sammenlignelige undersøgelser.

102 klasselærere fik tilsendt et spørgeskema sammen med spørgeskemaet til eleverne. Heraf returnerede 88 klasselærere et besvaret skema. (46 skemaer fra klasselærerne i 7. klasse og 37 skemaer fra klasselærerne i 9. klasse). Det er en besvarelsesprocent på 86,2%.

Datamaterialet indeholder 1530 besvarede spørgeskemaer fra 764 drenge og 759 piger (7 har ikke besvaret spørgsmålet om deres køn). 906 elever går i 7. klasse og 613 elever går i 9. klasse (2 har ikke besvaret spørgsmålet om klasse).

Tabel 1. Datamaterialet fordelt på klasse, køn og gennemsnitsalder

	7. klasse		9. klasse	
Elevfordeling på klassetrin	60%		40%	
Gennemsnitsalder på klassetrin	14 år		16 år	
Elevfordeling på klassetrin og køn	Drenge	Piger	Drenge	Piger
	51%	49%	49%	51%

5 Resultater

5.1 Præsentation af resultater

Afsnittet indledes med en kort beskrivelse af elevernes trivsel og sociale integration. Derefter er resultatet delt op i forhold til hvert af de fire temaer; tobak, alkohol, kost og motion. For hvert tema præsenteres de valgte resultater på individniveau i forhold til: Adfærd omkring de pågældende tema, forældre og venners betydning for adfærden, adfærd og trivsel samt holdning til adfærden. Derefter bliver resultaterne sammenholdt med Fyns Amts målsætning for området og med resultater fra en landsdækkende undersøgelse fra 1998. Til sidst bliver hvert af de fire temaer; tobak, alkohol, kost og motion præsenteret på klasseniveau.

5.2 Helbred, trivsel og social integration

Langt hovedparten af eleverne er glade, trives og vurderer deres helbred som godt. Der er dog indenfor hvert område en lille gruppe som har det mindre godt. Generelt set er denne gruppe lidt større i 9. klasse end i 7. klasse og den er især større hos pigerne i 9. klasse. Baggrunden for dette kan denne undersøgelse imidlertid ikke give svar på.

Ved at inddele eleverne i forhold til hvor let eller svært de har ved at tale med forældre eller kammerater om ting, der rigtig plager dem, ses det at langt de fleste (78%) er integrerede, men også at der er en lille gruppe (3%) som er isolerede. Der er forskel på fordelingen såvel i forhold til skoleklasse som til køn. Andelen af integrerede og isolerede er ikke væsentligt forskellig mellem de to klassetrin. Derimod ændres andelen af de kammeratorienterede fra 11% af eleverne i 7. klasse til 15% af eleverne i 9. klasse. I andelen af voksenorienterede ses den modsatte tendens fra 8% i 7. klasse til 6% i 9. klasse. Af tabel 2 fremgår antal i forhold til de fire grupper og kønsfordelingen indenfor hver gruppe.

Tabel 2. Elevernes fordeling og køn i forhold til social integration

	Antal elever	Heraf drenge	Heraf piger	I alt
De integrerede	77%	50%	50%	1178
De voksenorienterede	7%	67%	33%	106
De kammerat orienterede	13%	42%	58%	194
De isolerede	3%	59%	41%	39
I alt	1517	760	757	1517

6 Tobak

I dette afsnit beskrives rygeadfærden i forhold til, hvor mange der ryger, hvor ofte og hvor meget de ryger. Med baggrund i den valgte forståelse af rygning vil der blive set på motiver for at ryge, samt på kammeraters og forældres betydning for dette. Der

Kommentar [JS1]: Som er hvad?

vil også blive set på sammenhængen mellem rygning og trivsel. Endvidere vil der blive set på elevernes viden om rygning og helbred, rygernes holdning til eget forbrug samt deres bud på hvad der kunne få dem til at holde op med at ryge. Resultaterne vil blive sammenholdt med Fyns Amts målsætning for området og med HBSC undersøgelsen (1, 2).

6.1 Rygeadfærd

I 7. klasse har 43% af pigerne og 37% af drengene prøvet at ryge. I 9. klasse har 70% af pigerne og 63% af drengene prøvet at ryge. I tabel 3 fremgår andelen af rygere i forhold til klassetrin og køn, samt hvor ofte de ryger.

Tabel 3. Andel af rygere og hvor ofte de ryger for 7 og 9. klassetrin og køn

	7. klasse		9. klasse		I alt
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	
Ryger ikke (ubesvaret)	88%	88%	74%	68%	1233
Ryger sjældnere end en gang om ugen	6%	7%	10%	9%	118
Ryger mindst en gang om ugen	3%	2%	6%	6%	56
Ryger dagligt	3%	4%	11%	17%	116
Antal svar	466	440	288	315	1523

Der er forskel i andelen af daglig rygere i 7. og 9. klasse. De fleste daglig rygere er piger uanset klassetrin, men kønsforskellen er kun signifikant i 9. klasse.

Der er stor variation i antallet af cigaretter røget på en uge. Derfor angives værdien som en median, hvor den blandt dagligrygere er 50 cigaretter per person per uge, med en 25 percentil på 25 og en 75 percentil på 72. For hele gruppen af rygere er medianen 5, 25 percentilen 1 og 75 percentilen 35 (cigaretter per person per uge).

6.2 Forældres og venners betydning for rygeadfærd

Som det ses af nedenstående tabel 4, er det blandt de kammeratorienterede elever, at andelen af rygere er størst.

Tabel 4. Sammenhængen mellem social integration og rygning

	De integrerede	De voksen orienterede	De kammerat orienterede	De isolerede	I alt
Ryger ikke	82%	85%	72%	85%	1235
Ryger	18%	15%	28%	15%	289
I alt	1185	106	194	39	1524

Elever som ryger, har oftere forældre og venner som også ryger end elever, som ikke ryger. Især har bedste ven/venindes rygeadfærd betydning.

Tabel 5. Forældrenes rygeadfærd sammenholdt med elevernes rygeadfærd

	Forældre ryger	Forældre ryger ikke	I alt
--	----------------	---------------------	-------

Elever ryger ikke	77%	85%	1198
Elever ryger	23%	15%	291
I alt	816	673	1489

Tabel 6. Bedste ven/venindes rygeadfærd sammenholdt med elevernes rygeadfærd

	Ven/veninde ryger	Ven/veninde ryger ikke	I alt
Elever ryger ikke	52%	48%	1150
Elever ryger	93%	7%	269
I alt	421	998	1419

6.3 Rygning og trivsel

Der er sammenhæng mellem skoletrivsel og rygning. Som det ses i tabel 7 er der blandt dagligrygerne en større andel, som ikke trives godt i skolen, end der er blandt dem der ryger sjældnere.

Tabel 7. Sammenhængen mellem skoletrivsel og rygehyppighed

Trivsel i skolen	Ryger ikke	Ryger sjældnere end en gang om ugen	Ryger mindst en gang om ugen	Ryger dagligt	I alt
Meget godt	44%	38%	27%	19%	614
Godt	52%	52%	64%	64%	807
Ikke godt	4%	10%	9%	18%	87
I alt	1223	116	56	113	1508

Der er ingen sammenhæng mellem trivsel i fritiden og rygning. Derimod ses en sammenhæng mellem oplevelsen af, hvor let eller svært det er at tale med forældrene om ting, der rigtig plager og rygning. (Tabel 8)

Tabel 8. Sammenhængen mellem kontakt til forældrene og rygeadfærd

Forældre kontakt	Ryger ikke	Ryger sjældnere end en gang om ugen	Ryger mindst en gang om ugen	Ryger dagligt	I alt
Meget nem/nem	86%	80%	77%	79%	1292
Svær/meget svær	14%	20%	23%	21%	232
I alt	1235	117	57	115	1524

6.4 Holdning til rygning

Størstedelen af rygerne mener ikke, at de ryger for meget, uanset hvor hyppigt de ryger.

På spørgsmålet om hvorfor de ryger har rygerne svaret: (tallet i parentes viser antal svar):

- Det får mig til at slappe af (166)

- Fordi rygere har et godt fællesskab (91)
- Fordi jeg er afhængig (min krop mangler nikotinen)(85)
- Fordi det er en del af mig (hvordan andre ser mig) (35)
- Fordi det hjælper mig med at holde vægten (28)

Af de 291 rygere mener de 209, at rygning har indflydelse på helbredet. Udover at svare ja eller nej til hvorvidt rygning har indflydelse på helbredet, blev eleverne bedt om at kommentere dette. De 211 kommentarer kan groft inddeles i tre overordnede temaer med stort set lige mange besvarelser:

- At det er skadeligt for lungerne.
- At det generelt er usundt eller påvirker kroppen negativt.
- At det ikke har nogen skadelig virkning, idet vedkommende ikke ryger særlig meget eller særlig ofte.

248 elever har svaret på, hvad kunne få dem til at holde op med at ryge. Svarene kan inddeles i fem overordnede temaer (nævnt i forhold til hvor ofte et tema går igen):

- Et spørgsmål om at tage mig sammen.
- Har ikke noget aktuelt ønske om at holde op.
- Hvis jeg selv eller andre tæt på mig blev syge af at ryge.
- Hvis vennerne/kæresten stopper, eller ønsker at jeg stopper.
- Ved ikke.

6.5 Sammenligning med forebyggelsesstrategiens målsætning og en landsundersøgelse

Fyns Amts forebyggelsesstrategis målsætning er at nedbringe andelen af daglig rygere blandt de 15-årige til 9% og blandt de 16-19-årige til 16%. I denne fynske undersøgelse er gennemsnitsalderen i 7. klasse 14 år og andelen af daglig rygere 3%. Gennemsnitsalderen i 9. klasse er 16 år og andelen af daglig rygere er 14%. For at kunne vurdere amtets mål for de 15-årige skulle 8. klasse have været inkluderet i undersøgelsen. Hvis der i stedet ses på de elever, som er 15 år på tidspunktet for dataindsamlingen, så er det 7% som ryger dagligt, også her er der kønsforskel idet det er 4% af drengene og 10% af pigerne der ryger dagligt, hvilket er højere end målsætningen (for 2009).

Hvorvidt målet er nået i forhold til de 16-19-årige er usikkert, idet denne undersøgelse inkluderer ganske få elever over 16 år. En anden fynsk undersøgelse viser en andel af daglig rygere blandt de 16-19-årige på 30% (7). Imidlertid er der også blandt de 16-årige stor forskel mellem kønnene. Andelen af daglig rygere blandt de 16-årige piger er 17% og dermed højere end målsætningen, og det er vel at mærke blandt de yngste i aldersgruppen, hvor en større andel forventes i takt med en højere alder.

Andelen af elever, i denne fynske undersøgelse, som har prøvet at ryge svarer nogenlunde til det HBSC undersøgelsen viser. Derimod finder denne fynske undersøgelse en mindre andel af dagligrygere i 9. klasse. HBSC undersøgelsen viste, at 21% af pigerne og 15% af drengene i 9. klasse var dagligrygere.

Ifølge HBSC undersøgelsen har forældre og bedste ven/venindes rygning størst betydning for, om den unge selv ryger. Den fynske undersøgelse finder noget tilsvarende, men finder derudover, at det er bedste ven/veninde, som har størst betydning i

denne sammenhæng. Ligeledes påpeger HBSC undersøgelsen en sammenhæng mellem rygning og; dårlig trivsel i skolen, problemer med at tale med forældrene samt ensomhedsfølelse. Den fynske undersøgelse finder tilsvarende en sammenhæng mellem rygning og skoletrivsel og en svagere sammenhæng mellem rygning og problemer med at tale med forældrene. Der er ikke spurgt til ensomhedsfølelse i denne fynske undersøgelse.

6.6 Sammenfatning og diskussion

Andelen af daglig rygere blandt de 15-årige piger er højere end målsætningen. Det samme gør sig gældende i forhold til de 16-årige piger, selvom de udgør den yngste del af målgruppen på 16 til 19-årige. Forældres og især bedste ven/venindes rygeadfærd har betydning for, hvorvidt de unge ryger. Størstedelen af rygerne mener ikke, at de ryger for meget. De ved godt at det er skadeligt at ryge, men mener at det ikke er så galt, blot der ikke ryges så meget. At holde op med at ryge er et spørgsmål om at tage sig sammen.

Ved præsentationen af ovenstående krydstabeller er der taget udgangspunkt i bl.a. trivsel og kontakt, hvorved rygning ses som et resultat af disse. Det er dog usikkert om det i virkeligheden er sådan, at dårlig trivsel i skolen/dårlig kontakt til forældre øger sandsynligheden for at eleven ryger, eller om sammenhængen skyldes andre eller flere andre faktorer, som påvirker begge dele.

7 Alkohol

I dette afsnit vil adfærden i forhold til alkohol blive beskrevet i forhold til, hvor mange der drikker alkohol og hvor ofte, samt hvor mange gange de har været rigtig fulde. Med baggrund i den valgte forståelse af brug af alkohol, vil der blive set på motiver for at drikke samt på kammeraters og forældres betydning for dette. Der vil blive set på sammenhængen mellem brugen af alkohol og trivsel. Endvidere vil der blive set på elevernes viden om alkohol og helbred, deres holdning til eget forbrug samt deres bud på, hvad der kunne få dem til at drikke mindre alkohol. Resultaterne vil blive sammenholdt med Fyns Amts målsætning for området og med HBSC undersøgelsen (1, 2).

7.1 Alkoholadfærd

I 7. klasse har de fleste elever prøvet at drikke alkohol, og der er ingen signifikant forskel mellem kønnene. Andelen af elever, der har prøvet at drikke alkohol, er dog signifikant større i 9. klasse, hvor forskellen mellem kønnene også er signifikant. Af tabel 9 fremgår antallet af drenge og piger i 7. og 9. klasse, der har prøvet at drikke alkohol:

Tabel 9. Andel som har prøvet at drikke alkohol fordelt på køn og klassetrin

	7. klasse		9. klasse		I alt
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	
Har prøvet at drikke alkohol	89%	87%	97%	95%	1376
Har ikke prøvet at drikke alkohol	11%	13%	3%	5%	132
Elever i alt	461	434	295	314	1504

I 7. klasse har 28% af drengene og 15% af pigerne været fulde to eller flere gange. I 9. klasse har 74% af drengene og 71% af pigerne været fulde to eller flere gange.

Som det fremgår af tabel 10 er der en betydelig forskel i andelen af elever, der drikker alkohol hver uge i 7. og 9. klasse. Således er det ca. 52% af drengene og 40% af pigerne i 9. klasse, som drikker alkohol ugentligt.

Tabel 10. Hvor ofte der drikkes alkohol fordelt på køn og klassetrin

	7. klasse		9. klasse		I alt
	Drenge	Piger	Drenge	Piger	
Drikker alkohol hver dag	1%		5%	2%	25
Drikker alkohol hver uge	13%	7%	52%	40%	370
Drikker alkohol hver måned	20%	21%	26%	33%	367

Drikker alkohol sjældnere	37%	35%	11%	15%	404
Ubesvaret*	29%	37%	6%	10%	353
I alt	466	440	298	315	1519

*På grund af en fejl i spørgeskemaet var det ikke muligt at svare "aldrig" i forhold til spørgsmålet om, hvor hyppigt der drikkes øl, vin og spiritus. Derfor er det behæftet med usikkerhed, at tolke "ubesvaret", som at eleven aldrig drikker alkohol.

I tabel 11 er forbruget blandt de 9. klasse elever, som drikker alkohol ugentligt opgjort i forhold til de tre valgt alkoholtyper.

Tabel 11. Fordeling af forbruget på alkoholtyper, blandt de elever i 9. klasse, som drikker alkohol hver uge

Køn	Øl	Vin	Spiritus
Drenge	49,0%	8,4%	26,2%
Piger	32,4%	9,2%	24,4%
I alt	249	54	155

Øl er den foretrukne form for alkohol i denne aldersgruppe. Men cirka en fjerdedel af de elever som drikker alkohol ugentligt, drikker spiritus.

7.2 Forældres og venners betydning for alkoholadfærd

Det ser ud til, at forældrenes accept af at eleverne drikker alkohol har betydning for, hvor ofte der drikkes alkohol. Blandt de elever som drikker alkohol dagligt eller ugentligt er der en større accept i hjemmet af, at den unge drikker alkohol, end der er hos de unge som drikker alkohol hver måned eller sjældnere.

Tabel 12. Forældrenes accept, af at eleven drikker alkohol sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol

	Forældre accept		I alt
	Ja	Nej	
Drikker alkohol dagligt/ ugentligt	38%	17%	384
Drikker alkohol månedligt/ sjældnere	59%	67%	655
I alt	904	135	1039

63% af eleverne taler med deres forældre/de voksne i hjemmet om, hvor meget alkohol der må drikkes, og det ser ud til at have en beskyttende effekt i forhold til et hyppigt forbrug. Idet der oftere snakkes med forældrene om, hvor meget alkohol der må drikkes, blandt de elever som drikker alkohol hver måned eller sjældnere, end hos de elever som drikker alkohol dagligt eller ugentligt.

Tabel 13. Hvorvidt der snakkes med forældre om, hvor meget alkohol der må drikkes sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol

	Snakkes der med forældrene		I alt
	Ja	Nej	
Drikker alkohol dagligt/	24%	29%	387

ugentligt			
Drikker alkohol månedligt/ sjældnere	57%	41%	762
I alt	766	383	1149

En noget mindre andel (45%) taler med deres forældre/de voksne i hjemmet, om hvilken form for alkohol, der må drikkes.

Tabel 14. Hvorvidt der snakkes med forældre om, hvor meget alkohol der må drikkes sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol

	Snakkes der med forældrene		I alt
	Ja	Nej	
Drikker alkohol dagligt/ ugentligt	24%	29%	387
Drikker alkohol månedligt/ sjældnere	57%	41%	762
I alt	766	383	1149

Med hensyn til hvor der drikkes alkohol, har 31% angivet at det er ved private fester og 11% at det er hjemme. Kun 47% af eleverne har dog besvaret spørgsmålet.

7.3 Alkohol og trivsel

25 elever angiver at drikke en eller anden form for alkohol dagligt. I denne gruppe er der en større andel, som vurderer deres helbred som dårligt, ikke trives godt i skolen og er blandt de isolerede, end der er blandt resten af eleverne. Materialet er dog spin-kelt og skal tolkes med forsigtighed. Hvis datamaterialet deles i følgende tre grupper:

1. Elever som drikker alkohol hver uge eller hyppigere
2. Elever som drikker alkohol hver måned eller sjældnere
3. Elever som ikke angiver et alkoholforbrug

Ses der kun en signifikant forskel mellem de tre grupper i forhold til trivsel i skolen, hvor en større andel i gruppe 1 (8%) ikke trives godt end i grupperne 2 og 3 (5% og 4%).

7.4 Holdning til alkohol

Eleverne mener generelt ikke, at de drikker for meget alkohol. Blandt de elever som drikker alkohol dagligt eller ugentligt, mener kun 7%, at de drikker for meget. Blandt de elever, som drikker alkohol hver måned eller sjældnere, mener 4%, at de drikker for meget.

I spørgsmålet om hvorvidt alkohol påvirker eget helbred er eleverne delt i næsten lige mange ja- og nej-sigere. 420 elever har kommenteret dette spørgsmål, heraf ca. dobbelt så mange piger som drenge og ca. dobbelt så mange 7. klasse elever som 9. klasses elever. Kommentarerne handler mest om, at det kun er skadeligt, hvis det overdrives, og det er tydeligt, at kommentarerne fra 9. klasse i højere grad tager udgangspunkt i egne oplevelser.

På spørgsmålet om hvorfor de drikker alkohol har eleverne svaret: (tallet i parentes viser antal svar):

- Fordi det giver et godt fællesskab (701)
- Fordi så tør jeg mere (324)
- Fordi det får mig til at slappe af (211)
- Fordi det er en del af mig (hvordan andre ser mig) (110)

692 elever har givet deres bud på, hvad der kunne få dem til at holde op med at drikke eller til at drikke mindre. Næsten lige mange af hvert køn har svaret. Langt størsteparten af svarene handler om, at eleven ikke selv mener at drikke for meget og derfor godt kan styre forbruget. Men en meget stor del skriver, at de ville stoppe, hvis de selv, deres venner eller familie kom ud for en ubehagelig oplevelse eller blev syge i forbindelse med alkohol. En del skriver, at de ville stoppe, hvis forældrene eller sporten krævede det, og en del mener, at det skulle gøres mindre tilgængeligt (forbydes, prisen sættes op, alkoholfri fester)

7.5 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit

Fyns Amts målsætning er, at forbruget hos unge under 15 år nedbringes mest muligt og principielt til intet ved afslutningen af planperioden. Aldersgruppen i denne fynske undersøgelse er 14-16 år, hvor alkoholforbruget viser sig at være betydeligt i forhold til Fyns Amts målsætning.

Ifølge HBSC undersøgelsen har det ugentlige alkoholforbrug blandt 15-årige har været stigende siden 1984.

I forhold til andelen af elever, som har prøvet at drikke alkohol er der overensstemmelse mellem denne fynske undersøgelse og HBSC undersøgelsen. Hvorimod andelen af elever der har været fulde to eller flere gange generelt er større i denne fynske undersøgelse, hvor 28% af drengene og 15% af pigerne i 7. klasse og 74% af drengene og 71% af pigerne i 9. klasse har været fulde to eller flere gange.

Andelen i HBSC undersøgelsen var 25% af drengene og 21% af pigerne i 7. klasse og 70% af drengene og 63% af pigerne i 9. klasse, der havde været fulde mere end to gange.

Et lignende billede tegner sig i forhold til andelen af elever, som drikker alkohol mindst hver uge. I denne fynske undersøgelse er det 14% af drengene og 7% af pigerne i 7. klasse og 57% af drengene og 42% af pigerne der drikker alkohol mindst en gang om ugen.

Andelen i HBSC undersøgelsen var 11% af drengene og 9% af pigerne i 7. klasse og 46% af drengene og 38% af pigerne i 9. klasse, der drikker alkohol mindst en gang om ugen.

I forhold til alkoholformer finder denne fynske undersøgelse generelt højere procentdele, idet den også finder flere der drikker alkohol hver uge. Derudover er der rykket ved den indbyrdes fordeling mellem de tre alkoholformer, idet det er i forhold til spiritus, at den største stigning er sket mellem de to undersøgelser.

I HBSC undersøgelsen drak 43% af drengene og 33% af pigerne øl ugentligt, 7% af drengene og 6% af pigerne drak vin ugentligt og 19% af drengene og 18% af pigerne drak spiritus ugentligt. (i 9. klasse)

7.6 Sammenfatning og diskussion

I forhold til Fyns Amts målsætning er andelen af unge 15-årige, som regelmæssigt drikker alkohol betydelig. Andelen af unge, som drikker alkohol mindst en gang om ugen er 10% i 7. klasse og 50% i 9. klasse. Fællesskabet har størst betydning for, at der drikkes alkohol, og eleverne mener ikke, at de drikker for meget.

Forældrenes indstilling til og snak med de unge om alkoholforbrug er dog af væsentlig betydning for dette. Der ses et sjældnere forbrug hos de 63% af eleverne der taler med forældrene om, hvor meget alkohol der må drikkes og de 45% der taler med forældrene om, hvilken form for alkohol der må drikkes. Derudover angiver en del elever, at de ville ændre adfærd hvis forældrene eller sporten krævede det. Alkohol drikkes oftest i private hjem.

Denne fynske undersøgelse finder højere andele af elever, som drikker alkohol mindst hver uge end HBSC undersøgelsen. Der er spurgt på samme måde til oplevet fuldskab og til hvor ofte der drikkes hvad, i HBSC undersøgelsen og i denne fynske undersøgelse. Bortset fra at muligheden for at svare "aldrig" i forhold til spørgsmålet om, hvor hyppigt der drikkes øl, vin og spiritus ikke optræder i spørgeskemaet i denne fynske undersøgelse. Derfor kan forskellene i andele ikke forklares ud fra det. Derimod er der et års forskel på gennemsnitsalderen i klasserne og en tidsforskel mellem undersøgelse på to år, som måske kan være forklarende. Tidspunktet for dataindsamlingen betyder som sagt, at eleverne i denne fynske undersøgelse er lidt ældre, men derudover kan det have betydning, at indsamlingen er foregået lige efter konfirmationen.

Ifølge HBSC undersøgelsen har unge en forventning om, at alkohol øger deres sociale kompetence. De unge med liberale normer over for alkohol vælger venner med samme liberale normer. Normer som i høj grad skabes hjemmefra. Der er således tale om både selektion og socialisation. Derudover menes de unge, som trives dårligt i skolen at have et behov for at skabe sig en identitet i forhold til andre grupperinger herunder grupper som samles om alkohol.

Det første falder i tråd med, hvad denne fynske undersøgelse viser, at forældrenes holdning til alkohol har betydning for de unges forbrug, samt at det er fællesskabet, de søger. Det sidste kan denne fynske undersøgelse ikke sige noget om.

8 Kost

Det er svært at få præcise angivelser af kosten, hvorfor der i denne undersøgelse kun er spurgt til indtagelse af et udvalg af sunde og usunde madvarer. I det følgende ses der kun på indtagelsen af frugt og grøntsager og på betydningen af, at der i hjemmet tales om sund kost. Der ses på elevernes viden om kostens betydning for helbredet og deres eventuelle motivation for at spise mere frugt og grøntsager. Derudover bliver der set på sammenhængen mellem indtag af frugt og grønt og trivslen. Resultaterne vil blive sammenholdt med Fyns Amts målsætning for området og med HBSC undersøgelsen (1, 2).

8.1 Kostadfærd, indtag af frugt og grøntsager

Andelen af piger, som spiser frugt dagligt er større end andelen af drenge, som spiser frugt dagligt. Andelen af drenge, som spiser frugt hver dag, er mindre i 9. klasse end i 7. klasse, hvorimod der ingen forskel er på pigerne på de to klassetrin.

Tabel 15. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser frugt

7. klasse		9. klasse	
Drenge	Piger	Drenge	Piger
66%	74%	60%	74%

Nogenlunde samme mønster ses i tabel 15 i forhold til dagligt indtag af rå grøntsager. Andelen af piger i 9. klasse, som spiser rå grøntsager dagligt er lidt mindre end i 7. klasse, men forskellen er ikke signifikant.

Tabel 16. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser rå grøntsager

7. klasse		9. klasse	
Drenge	Piger	Drenge	Piger
36%	46%	34%	45%

Mønstret fra dagligt indtag af frugt ændres ikke, hvis der ses på det daglige indtag af rå og/eller kogte grøntsager.

Tabel 17. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser rå og/eller kogte grøntsager

7. klasse		9. klasse	
Drenge	Piger	Drenge	Piger
48%	55%	43%	55%

8.2 Forældres betydningen for indtaget af frugt og grøntsager

66% af eleverne angiver, at de taler med de voksne i hjemmet om sund kost. Det viser at der er et vist fokus på sund kost i hjemmet, hvorimod det er uvist, om dette i sig selv øger elevens indtag af frugt og grønt. Alligevel ses der et sammenfald mellem, hvor ofte eleverne spiser frugt og grøntsager, og hvorvidt de taler med de voksne om sund kost.

Dette sammenfald er vist i 18, hvor datamaterialet er delt i to grupper:

1. Elever, som angiver at spise både frugt og rå/kogte grøntsager hver dag
2. Elever, som angiver at de hverken spiser frugt eller rå/kogte grøntsager hver dag

Tabel 18. Sammenhængen mellem hvorvidt eleverne taler med forældrene om sund kost og elevernes indtag af frugt og grøntsager

	Taler med forældrene om sund kost		I alt
	Ja	Nej	
Spiser dagligt frugt og grøntsager	75%	55%	1013
Spiser ikke frugt og grøntsager hver dag	25%	45%	470
I alt	981	502	1483

8.3 Frugt, grøntsager, og trivsel

Ud fra ovennævnte inddeling af materialet, kan der se på sammenhængen mellem indtag af frugt og grøntsager, og helbred og trivsel.

Tabel 19. Sammenhængen mellem, hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager, og elevens selvvalgte helbred

	Spiser dagligt frugt og grøntsager	Spiser ikke frugt og grøntsager hver dag	I alt
Helbred er meget godt	60%	51%	861
Helbred er godt	37%	46%	597
Helbred er ikke godt	3%	3%	45
I alt	1022	481	1503

Tabel 20. Sammenhængen mellem, hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager, og elevens skoletrivsel

	Spiser dagligt frugt og grøntsager	Spiser ikke frugt og grøntsager hver dag	I alt
Trivslen i skolen er meget god	44%	33%	612
Trivslen i skolen er god	51%	59%	803
Trivslen i skolen er ikke god	5%	8%	84
I alt	1019	480	1499

Tabel 21. Sammenhængen mellem hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager og elevens trivsel i fritiden

	Spiser dagligt frugt og grøntsager	Spiser ikke frugt og grøntsager hver dag	I alt

Trivslen i fritiden er meget god	72%	61%	1027
Trivslen i fritiden er god	27%	36%	449
Trivslen i fritiden er ikke god	1%	3%	28
I alt	1024	480	1504

Der ses en signifikant sammenhæng mellem et dagligt indtag af frugt og grøntsager, og såvel selv vurderet helbred, som trivsel i skolen og i fritiden. Sammenhængen kan dog være et udtryk for, hvordan familien i en endnu bredere sammenhæng fungerer. Hvormed de ovennævnte sammenhængen i virkeligheden skyldes en helt tredje (eller flere) variabel, med indflydelse på alle ovennævnte variable.

8.4 Holdning til at spise frugt og grøntsager

80% svarer ja til, at det påvirker helbredet at spise frugt og grøntsager, og kun 59% af alle eleverne mener, at de spiser nok af frugt og grønt. Det tyder på at eleverne har viden om betydningen af at spise frugt og grøntsager. Samtidig mener en tredjedel af de elever som hverken spiser frugt eller grøntsager hver dag dog, at de spiser nok af frugt og grøntsager.

På spørgsmålet om hvad der kunne få den enkelte til at spise mere frugt og grøntsager, har godt 1200 svaret, heraf er ca. lige mange piger og drenge. Af svarene kan der udledes følgende:

- At frugt og grøntsager skal smage godt og se lækkert ud, både når det er i rå form og når det er tilberedt.
- At frugt og grøntsager skal være tilgængeligt og synligt. Det skal både være i hjemmet i tilstrækkeligt udbud og omfang, men det skal også være let at vælge det frem for andet spiseligt.

8.5 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit

I forhold til kost er Fyns Amts målsætning, at fynboernes indtagelse af fedt nedbringes, at indtagelse af kartofler, korn- og fiskeprodukter øges, samt at indtagelsen af frugt og grøntsager hæves til 600 gram dagligt per person. Denne undersøgelse kan ikke give svar på hvordan elevernes adfærd er i forhold til ovenstående. Undersøgelsen viser, at det er pigerne, der oftest spiser frugt og grøntsager. Undersøgelsen viser også, at højst to tredjedele af eleverne spiser frugt dagligt, og at kun halvdelen af eleverne spiser grøntsager dagligt. Det må betyde, at der endnu er et stykke op til Fyns Amts målsætning om 600 gram frugt og grøntsager om dagen.

Denne fynske undersøgelse finder større andele af elever, der dagligt spiser frugt og større andele af elever som dagligt spiser rå grøntsager end HBSC undersøgelsen gør. I denne fynske undersøgelse spiser 66% af drengene og 74% af pigerne i 7. klasse frugt dagligt. I HBSC undersøgelsen er det henholdsvis 60% og 67% af de 13-årige drenge og piger.

I denne fynske undersøgelse spiser 60% af drengene og 74% af pigerne i 9. klasse frugt dagligt. I HBSC undersøgelsen er det henholdsvis 48% og 59% af de 15-årige drenge og piger.

I denne fynske undersøgelse spiser 36% af drengene og 46% af pigerne i 7. klasse rå grøntsager dagligt. I HBSC undersøgelsen er det henholdsvis 29% og 32% af de 13-årige drenge og piger.

I denne fynske undersøgelse spiser 34% af drengene og 45% af pigerne i 9. klasse rå grøntsager dagligt. I HBSC undersøgelsen er det henholdsvis 24% og 30% af de 13-årige drenge og piger.

8.6 Sammenfatning og diskussion

Piger spiser oftere frugt og grøntsager end drenge, og hyppigheden er for drengenes vedkommende faldende med alderen. Der er en sammenhæng mellem et dagligt indtag af frugt og grøntsager, og såvel selvoplevet helbred som trivsel. Det har betydning for indtaget af frugt og grøntsager, at det smager godt, at det er let tilgængeligt og lettere at vælge end andet spiseligt.

Der ses en større andel af elever, som spiser såvel frugt som grøntsager dagligt i denne fynske undersøgelse i forhold til HBSC undersøgelsen. Der er spurgt på samme måde i de to undersøgelser til forbruget frugt og rå grøntsager, hvilket tyder på at forbruget reelt er steget de sidste to år eller bare er større på Fyn end i resten af landet. Noget af forskellen kan dog ligge i, at svarene formentlig er afhængige af årstiden for undersøgelserne.

9 Motion

I dette afsnit bliver motionsadfærden beskrevet i forhold til hvor mange der motionerer, hvor ofte og hvor dette sker. Med baggrund i den valgte forståelse af motion, er der spurgt bredt ind til temaet. Der bliver set på motiver for at motionere, samt bedste ven/venindes og forældres betydning for motionsaktiviteten. Derudover bliver der set på sammenhængen mellem motion og trivsel, samt på elevernes viden om sammenhængen mellem motion og helbred. Resultaterne vil blive sammenholdt med Fyns Amts målsætning for området og med HBSC undersøgelsen (1, 2).

9.1 Motionsadfærd

I spørgeskemaet er der spurgt bredt til idræt, sport eller anden motion, i det følgende omtalt som blot motion. At eleverne har taget dette til sig, viser svarene på spørgsmålet: ”Hvilken form for idræt, sport eller anden form for motion dyrker du?”. Her fremgår det, at mange dyrker en eller flere former for såvel organiseret, som uorganiseret idræt. Lige fra idræt på elite plan, over spejder og musikkorps til fiskeri og fodbold i frikvarteret. Derudover angiver nogle, at motionere via fritidsarbejde som f.eks. avisudbringning.

I spørgeskemaet blev der spurgt: ”Hvor ofte dyrker du idræt, sport eller anden motion?” henholdsvis i skoletiden og udenfor skoletiden. En sammentælling viser, at den største gruppe elever (49%) dyrker motion en gang om ugen i skolen. En fordeling i forhold til skoleklasse og køn (tabel 22) viser, at dobbelt så mange drenge som piger dyrker motion dagligt i skolen, uanset klassetrin. I 7. klasse dyrker 24% af drengene og 12% af pigerne motion dagligt. I 9. klasse dyrker 14% af drengene og 6% af pigerne motion dagligt.

Tabel 22. Hyppighed af motion i skoletiden

	7. klasse		9. klasse	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Dagligt	24%	12%	14%	6%
4-6 gange per uge	12%	8%	9%	5%
2-3 gange per uge	25%	24%	26%	12%
En gang per uge	35%	53%	45%	65%
Ca. en gang per måned	1%	0,5%	2%	4%
Mindre end en gang per måned	0,4%	0,2%	1%	2%
Aldrig	3%	2%	2%	6%
Antal elever	451	426	284	311

Udenfor skolen dyrker 91% motion mindst en gang om ugen. Også her er der forskel på såvel kønnene som på klasserne (tabel 23). 32% af drengene og 29% af pigerne i 7. klasse angiver at motionere dagligt. I 9. klasse er det 24% af drengene og 19% af pigerne.

Tabel 23. Hyppighed af motion udenfor skoletiden

	7. klasse	9. klasse

	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Dagligt	32%	29%	24%	19%
4-6 gange per uge	27%	19%	29%	21%
2-3 gange per uge	26%	33%	27%	34%
En gang per uge	8%	12%	10%	11%
Ca. en gang per måned	1%	1%	4%	5%
Mindre end en gang per måned	2%	2%	3%	3%
Aldrig	4%	4%	4%	7%
Antal elever	456	423	292	307

En sammenstilling de to ovenstående tabeller kan give et indtryk af hvor ofte der dyrkes motion. For overskuelighedens skyld er materialet delt i tre grupper:

- De elever som aldrig eller sjældent dyrker motion.
- De elever som dyrker motion en til tre gange om ugen.
- De elever som dyrker motion mere end tre gange om ugen.

Det viser sig at den største gruppe (80%) af eleverne dyrker motion mere end tre gange om ugen. I tabel 24 præsenteres resultatet i forhold til skoleklasse og køn.

Tabel 24. Inddeling i grupper i forhold til hvor ofte der dyrkes motion

	7. klasse		9. klasse	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Dyrker sjældent eller aldrig motion	1%	2%	3%	5%
Dyrker motion en til tre gange om ugen	11%	18%	17%	25%
Dyrker motion mere end tre gange om ugen	88%	80%	80%	70%
Antal elever	454	428	286	312

Der er således en meget stor gruppe af elever, som dyrker motion mere end tre gange om ugen. Men også en gruppe af især 9. klasse piger, som sjældent eller aldrig dyrker motion.

På spørgsmålet om hvor mange timer der ugentligt bruges på motion svares der lige fra 0 til 85 timer, hvorfor værdien præsenteres som en median. Medianen er 7,73 timer per uge med en 2,5 percentil på 1 og en 97,5 percentil på 25. Det giver et indtryk af en stor variation blandt eleverne i forhold til den tid der motioneres.

En form for fysisk aktivitet som dog ikke indgår i det ugentlige antal timer, er eventuel cykling til og fra skole. I spørgeskemaet spørges der: "Hvordan kommer du oftest til og fra skole?". Svarene viser at 61% oftest cykler til skole, 17% går og 22% bliver kørt (i bil eller bus). Det vides dog ikke hvor langt de har til skole, hvorfor det er svært at kommentere på fordelingen. Af de 54% som motionerer mindre end syv timer om ugen i gennemsnit, er det kun de 57% der cykler.

9.2 Forældres og venners betydning for motionsadfærd

Spørgeskemaet giver mulighed for at teste en række af andre faktoreres betydning for, hvorvidt eleverne motionerer. Blandt andet om det har betydning, hvorvidt forældrene og bedste ven/veninde dyrker motion. Resultatet er præsenteret i henholdsvis tabel 25 og tabel 26.

Tabel 25. Sammenhængen mellem hvorvidt forældrene/de voksne dyrker motion og hvor ofte eleverne dyrker motion

	Dyrker forældrene/ de voksne motion		
	Ja	Nej	I alt
Dyrker sjældent eller aldrig motion	53%	47%	36
Dyrker motion en til tre gange om ugen	45%	55%	252
Dyrker motion mere end tre gange om ugen	56%	44%	1169
I alt	787	670	1457

Lidt over halvdelen svarer, at de voksne i hjemmet dyrker motion. Men der er ikke nogen klar sammenhæng mellem, hvor hyppigt eleverne dyrker motion og hvorvidt forældrene dyrker motion.

Anderledes forholder det sig med betydningen af, hvorvidt bedste ven/ veninde dyrker motion:

Tabel 26. Sammenhængen mellem hvorvidt bedste ven/veninde dyrker motion og hvor ofte eleverne dyrker motion

	Dyrker bedste ven/veninde motion		
	Ja	Nej	I alt
Dyrker sjældent eller aldrig motion	61%	39%	36
Dyrker motion en til tre gange om ugen	82%	18%	245
Dyrker motion mere end tre gange om ugen	93%	7%	1155
I alt	1296	140	1436

Jo hyppigere der dyrkes motion, jo større sandsynlighed er der for at bedste ven/veninde også dyrker motion. Resultatet siger imidlertid intet om årsagsrelationen. Det kan ikke vides, om en elev dyrker idræt fordi elevens bedste ven/veninde gør det (årsag), eller om det er deltagelsen i motion, der afgør, hvem bedste ven/veninde er (selektion).

9.3 Motion og trivsel

Langt de fleste elever (83%) mener, at motion har indflydelse på helbredet. Der er ingen signifikant forskel på denne holdning mellem de to klassetrin. Derimod er der forskel på kønnene, idet flere piger end drenge mener, at det har indflydelse. At der også i besvarelserne er en sammenhæng mellem motionshyppigheden, og det oplevede helbred fremgår af tabel 27. Her ses det, at de fysisk mest aktive, betydeligt oftere

vrurderer deres helbred som meget godt, end de to grupper, som er mindre fysisk aktive.

Tabel 27. Sammenhængen mellem hvor ofte, der dyrkes motion og selvrapporeret helbred

	Dyrker sjældent eller aldrig motion	Dyrker motion en til tre gange om ugen	Dyrker motion mere end tre gange om ugen	I alt
Helbred er meget godt	19%	50%	65%	864
Helbred er godt	61%	47%	33%	585
Helbred er ikke godt	19%	3%	2%	45
I alt	36	631	809	1476

Nøjagtig samme mønster viser sig mellem motionshyppigheden og livsglæde, trivsel i skolen og trivsel i fritiden. 48% af de elever som dyrker motion mere end tre gange om ugen svarer at de er ”meget glade”, hvorimod kun 11% af dem der sjældent eller aldrig motionerer svarer, at de er ”meget glade”. Selvom en bestemt årsagsretning er valgt i ovenstående tabel, er der intet belæg for dette. Det kunne lige så vel tænkes at helbred og trivsel var årsag til motionshyppigheden.

9.4 Holdning til motion

Blandt eleverne i 7. klasse mener 65%, at de får nok motion, hvorimod det kun er 53% af eleverne i 9. klasse der mener, at de får nok motion. Også i forhold til køn er der en forskel, idet 71 % af drengene mener, at de får nok motion, medens kun 50% af pigerne mener, at de får nok motion.

Ved spørgsmålet: ”Hvorfor dyrker du idræt?” blev der givet fire svarmuligheder, og der måtte sættes flere krydser. Resultaterne præsenteres derfor som hele tal og ikke procenter. Der blev i alt sat 3483 krydser. Udfra besvarelserne kan de fire svar opstilles hierarkisk:

1. For at komme i god form (1152)
2. For at have det skægt (977)
3. For at blive sundere (798)
4. For at være med i fællesskabet (556)

Motivationen for at motionere er ens uanset hvor ofte der dyrkes motion. (Tabel 28). De fire svarmuligheders indbyrdes hierarki ændres nemlig ikke hvis vi ser på hvor hyppigt eleverne dyrker motion:

Tabel 28. Sammenhæng mellem hvor ofte, der motioneres, og motivation for at dyrke motion, angivet i antal elever

	For at komme i god form	For at have det skægt	For at blive sundere	For at være med i fællesskabet
Motionerer sjældent	12	8	7	3

eller aldrig				
Motionerer en til tre gange om ugen	145	108	95	51
Motionerer mere end tre gange om ugen	970	840	679	490
I alt	1127	956	781	544

Motivationen for at motionere er også ens for de to køn, idet de fire motiver har samme indbyrdes rang for piger, som for drenge. Der er heller ingen kønsforskel af betydning i antal besvarelser af spørgsmålet.

Da motivationen angives for at være den samme uanset om der motioneres eller ej, kan det være interessant at se på, hvad gruppen som sjældent eller aldrig dyrker motion, svarer på det åbne spørgsmål: "Hvad kan få dig til at dyrke mere idræt, sport eller anden motion end du gør nu?". Alle 36 elever i gruppen har svaret på spørgsmålet. En grov inddeling af tekstmaterialet viser at:

- Otte elever har helbredsmæssige problemer, som afholder dem fra at dyrke (mere) motion.
 - Ti elever svarer, enten at de ikke har lyst eller ikke ved hvad, der kan få dem til at motionere noget mere.
 - To angiver, at eventuelle vægtproblemer kunne motivere til at ændre praksis.
 - Stort set resten handler om en anderledes prioritering af tid eller penge.
- Materialet er spinkelt, og oplysningerne giver ikke baggrund for at iværksætte tiltag.

Flere piger end drenge mener, at motion har indflydelse på helbredet, hvilket er interessant, idet det er drengene der dyrker mest motion. Det ser også ud til, at eleverne har et realistisk indtryk af, hvorvidt de får nok motion. Flest drenge mener, at de får nok motion, medens kun knap halvdelen af pigerne mener, at de får nok motion. Det tyder på, at det ikke er manglende viden, der er årsag til den mindre aktivitet i 9. klasse og den mindre aktivitet blandt pigerne.

9.5 Sammenhængen mellem motion, og ryge og alkoholadfærd

Med udgangspunkt i de elever, som hyppigt motionerer er der lavet en tværgående analyse for at estimere sandsynligheden (Odds ratio) for at der er en sammenhæng mellem rygning, alkohol og motion. Analysen viser at:

- elever der ryger har mindre tendens til at motionere, end elever som ikke eller kun sjældent ryger
- der er ingen signifikant sammenhæng mellem alkoholadfærd og motion
- drenge har større tendens end piger til at motionere hyppigt
- elever i 7. klasse har større tendens, end elever i 9. klasse, til at motionere ofte
- elever, hvis venner også dyrker motion, har større tendens til at motionere hyppigt
- forældres motionsadfærd har den store betydning for hvor ofte eleven motionerer

Selve analysen er gengivet i bilag 2.

9.6 Sammenligning med Fyns Amts målsætning og med et tidligere landsgennemsnit

Hvis de godt syv timer blev fordelt på alle ugens dage, var Fyns Amts målsætning om ”mindst en times fysisk aktivitet dagligt” nået, men det ser ikke ud til at være tilfældet, idet kun 15% af eleverne angiver at motionere dagligt. Et andet problem er, at det kun er 46% af eleverne som når op på de 7 timer om ugen. Det betyder, at mere end halvdelen af eleverne får mindre end syv timers motion om ugen, også selvom mange former for motion indgår i undersøgelsen.

Det er ikke muligt at sammenligne denne fynske undersøgelse med HBSC undersøgelsen i forhold til motionsadfærden idet motion er defineret forskelligt i de to undersøgelser.

HBSC undersøgelsen viser, at 43% dyrker mere end fire timers hård motion ugentligt. I undersøgelsen spørges til ”sport eller motion, som gør dig forpustet eller svedig”, udenfor skoletiden.

Motiverne for at dyrke motion angives i HBSC undersøgelsen som: 1. At blive sundere. 2. At komme i god form. 3. At have det skægt. Men også, at ønsket om at komme i god form er det motiv, der har stærkest indflydelse på selve motionsaktiviteten.

Denne fynske undersøgelse ligger på linie med HBSC undersøgelsen i forhold til, at motionsaktive børn trives bedre helbredsæssigt og socialt. Derudover viser HBSC ligeledes, at både forældres og bedste ven/venindes motionsvaner har betydning for, om den unge selv motionerer.

9.7 Sammenfatning og diskussion

Langt størstedelen af eleverne dyrker hyppigt idræt, sport eller anden form for motion, men for hovedpartens vedkommende bliver det ikke til det antal timer, som de fynske målsætninger anbefaler. Undersøgelsen viser, at kun 46% af eleverne motionerer de anbefalede syv timer om ugen. Derudover falder motionshyppigheden med alderen og er generelt mindre hos pigerne.

Drenge og elever i 7. klasse har større tendens til hyppigt at dyrke motion, end piger og elever i 9. klasse, og venner har stor betydning for motionshyppigheden. Piger, elever i 9. klasse og rygere, udgør målgrupper for en øget forebyggende indsats i forhold til motionsadfærd. Imidlertid ses der ikke nogen motivation for at ændre motionsadfærden.

10 Resultater på klasseniveau

Ifølge en tidligere undersøgelse (9) har den sociale kontekst og de sociale normer i klasserne og på skolerne stor betydning elevernes sundhedsadfærd. Derfor kan være relevant, at beskrive resultaterne på klasseniveau, og at sammenholde dette med svarene i spørgeskemaet til klasselæreren i samme klasse. Der er returneret 46 skemaer fra klasselærerne i 7. klasse og 37 skemaer fra klasselærerne i 9. klasse. Spørgeskemaerne til klasselærerne var løst struktureret, hvorfor beskrivelsen har form af en søgning efter betydninger og mønstre.

10.1 Tobak på klasseniveau

Der er stor forskel mellem klasserne:

- I 10 klasser er der slet ingen der angiver at ryge
- I 44 klasser er der ingen dagligrygere
- I 16 klasser er 20% eller flere af eleverne dagligrygere
- I en enkelt klasse er 37% af eleverne dagligrygere

Klasstrinet har betydning for rygeadfærden:

- De ti klasser, hvor ingen angiver at ryge er alle 7. klasser.
- Af de 44 klasser hvor der ingen dagligrygere er, er de 32 7.klasser og de 12 9.klasser. Hvis der vægtes i forhold til antallet af deltagende klasser på de to klasstrin betyder det en fordeling på: 65% af klasserne er 7. klasser og 35% er 9. klasser.
- De 16 klasser hvor 20% eller flere af eleverne er dagligrygere er 9. klasser på nær en klasse
- Klassen hvor 37% af eleverne er dagligrygere er en 9. klasse

Forbud mod at ryge på skolen har betydning for rygeadfærden:

- I de ti klasser, hvor ingen angiver at ryge, er der separate rygerum for lærerne, hvortil eleverne er forment adgang, i enkelte klasser henvises rygende forældrene også til dette rygerum, når de er på skolens område
- I de 16 klasser hvor 20% eller flere af eleverne er dagligrygere, må eleverne i en af klasserne ryge på et bestemt sted i skolegården, i resten af klasserne er der rygeforbud (på skolen)
- I klassen, hvor 37% af eleverne er dagligrygere, må rygning foregå udenfor skolens område

Holdninger og tiltag f.eks. i form af undervisning, har betydning for rygeadfærden:

- I de ti klasser, hvor ingen angiver at ryge, er tre af klasserne deltagere i "røgfri klasse konkurrencen", i de andre klasser er der andre aktiviteter imod rygning
- I de 16 klasser, hvor 20% eller flere af eleverne er dagligrygere angiver ingen af klasserne, at have en bestemt holdning til rygning, og kun en enkelt af klasserne har haft undervisning omkring emnet i dette skoleår. (en enkelt klasse har deltaget i "røgfri klasse konkurrencen")
- I klassen, hvor 37% af eleverne er dagligrygere, er der ingen fælles holdning eller regler om rygning i klassen og der har ikke været undervisning, eller andre tiltag omkring emnet indenfor dette skoleår.

10.2 Alkohol på klasseniveau

Der er ingen klasser, hvor eleverne ikke drikker alkohol, men der er stor forskel på hvor mange der drikker og hvor ofte. I ni klasser angiver ingen af eleverne, at drikke alkohol ugentligt eller hyppigere

Klassetrinet har betydning for alkoholadfærden, men der er også store forskelle indenfor samme klassetrin:

- Af de ni klasser, hvor ingen af eleverne angiver at drikke alkohol ugentligt eller hyppigere, er de syv af klasserne på 7.klassetrin
- I fem klasser ud af alle 7. klasserne, angiver mere end 25% af eleverne at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere
- I syv klasser ud af alle 9. klasserne angiver en fjerdedel eller færre af eleverne, at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere
- I fem klasser ud af alle 9. klasserne, angiver mere end 70% af eleverne, at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere

Regler og holdninger omkring alkohol har betydning for alkoholadfærden:

- I de ni klasser, hvor ingen af eleverne angiver at drikke alkohol ugentligt eller hyppigere, må eleverne ikke drikke alkohol på skolerne, og i tre af klasserne er der aftalt fælles holdning mellem skolen og forældrene om, at eleverne ikke må drikke alkohol til fester o.l.
- I de fem (7.) klasser, hvor mere end 25% af eleverne angiver at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere, er en fælles skole og forældre holdning til alkohol enten ikke tilstede, eller er skredet i forbindelse med konfirmationen
- I de syv (9.) klasser, hvor en fjerdedel eller færre af eleverne angiver, at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere, varierer klassens holdning fra totalt forbud til, at det er i orden at drikke sig fuld (forældrenes holdning er ikke nævnt)
- I de fem (9.) klasser, hvor mere end 70% af eleverne angiver at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere, er der kun i tre tilfælde forbud mod at indtage alkohol på skolens område. Der er ingen fælles holdning til alkohol i klassen og blandt forældrene er der enten ingen grænser, eller tidligere aftalte grænser er ophevet

Tiltag f. eks. i form af undervisning foregår oftest i 6. og 7. og 8. klasse, kun 4 klasser har haft undervisning om emnet i 9. klasse.

- I de ni klasser, hvor ingen af eleverne angiver at drikke alkohol ugentligt eller hyppigere, har der i tre af klasserne været undervisning om alkohol i dette skoleår
- I de fem (7.) klasser, hvor mere end 25% af eleverne angiver at drikke alkohol en gang ugentligt eller hyppigere, har der i to af klasserne været undervisning om alkohol, i en klasse har der været snakket, og i en klasse har der været et arrangement i fritidsklubben

10.3 Kost på klasseniveau

Der er stor forskel på klasserne i forhold til andelen af elever som spiser frugt og grønt dagligt.

- Fire klasser har både en lille andel af elever, der spiser frugt dagligt, og en lille andel af elever, der spiser grøntsager dagligt
- Fire klasser har både en stor andel af elever der spiser frugt dagligt og en stor andel af elever der spiser grøntsager dagligt

Klassetrinets betydning for indtaget af frugt og grøntsager:

- Af de fire klasser, med små andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, er de tre af klasserne 9. klasser
- Af de fire klasser, med store andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, er de tre af klasserne 7. klasser

Adgang til bod eller kantine og indtag af frugt og grøntsager:

78% af klasserne har adgang til en bod. Oftest er der tale om en bod drevet af en skoleklasse, hvor der kan købes forskellige former for brød, ost, yoghurt, juice og i nogle tilfælde frugt. De fleste klasselærere skriver, at udvalget overvejende er sundt, uden at dette er defineret nærmere. På ganske få skoler er der en kantine med varm mad.

- Af de fire klasser, med små andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, har kun en enkelt klasse adgang til en bod
- Af de fire klasser, med store andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, har de to klasser adgang til en bod, og en enkelt klasse til en kantine

Det er uvist hvilken betydning tiltag, f. eks. i form af undervisning har:

20% af klasserne har i indeværende år fået kostrelateret undervisning, oftest i form af en emneuge, eller i hjemkundskabs eller biologitimerne.

- Af de fire klasser, med små andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, har ingen af klasserne haft undervisning om kost i dette skoleår
- Af de fire klasser, med store andele af elever der spiser frugt og grøntsager dagligt, har en enkelt klasse haft undervisning om kost i dette skoleår

10.4 Motion på klasseniveau

Der er forskel på klasserne i forhold til, hvor aktive eleverne er.

- I ti klasser dyrker 35% eller færre af eleverne motion mere end tre gange om ugen
- I ti klasser dyrker 80% eller flere af eleverne motion mere end tre gange om ugen

Klassetrinet har betydning for motionsadfærden:

- I de ti klasser hvor 35%, eller færre af eleverne dyrker motion mere end tre gange om ugen, er de syv af klasserne 9. klasser
- I de ti klasser hvor 80%, eller flere af eleverne dyrker motion mere end tre gange om ugen, er alle klasserne 7. klasser

Tiltag f. eks. i form af undervisning

- I de ti klasser hvor 35%, eller færre af eleverne dyrker motion mere end tre gange om ugen, deltager tre af klasserne i den årlige løbedag, ellers er der ingen undervisning været
- I de ti klasser hvor 80%, eller flere af eleverne dyrker motion mere end tre gange om ugen, er der seks klasser, hvor nogle af klassens elever har idræt som valgfag

(udover de to obligatoriske timer om ugen), og hvor der har været afholdt idrætsdag

11 Litteraturliste

1. Sørensen J, Larsen R J. Vurdering af fynboernes adfærd omkring tobak, alkohol, kost og motion som elementer i Fyns Amts forebyggelsesstrategi. Projektoplæg. Fyns Amt Sundhedssekretariatet Kontoret for sundhed og forebyggelse og CAST-Center for Anvendt Sundhedstjenesteforskning og Teknologivurdering. Version: 06-12-99.
2. Fyns Amts hjemmeside. <http://www.fyns-amt.dk/default.asp?id=99127> Citeret den 28 maj 2002.
3. Rasmussen M, Due P, Holstein BE. Skolebørnsundersøgelsen 1998. Sundhed, sundhedsvaner og sociale forhold. Institut for Folkesundhedsvidenskab og Komiteen for Sundhedsoplysning. København 2000. ISBN 87-90073-50-9
4. Schultz Jørgensen P, Holstein BE, Due P (red.) Sundhed på vippen. En undersøgelse af de store skolebørns sundhed, trivsel og velfærd. Hans Reitzels Forlag. København 2001 ISBN 87-412-2596-1
5. Regeringens folkesundhedsprogram 1999-2008. Sundhedsministeriet. København 1999
6. Frandsen T. (red) Den Danske Skolehåndbog 2001. Kroghs forlag. Kolding 2001. Vedlagt CD rom til søgning, ISBN 87-624-0116-5
7. Gundgaard J, Sørensen J. Evaluering af Fyns Amts Forebyggelsesstrategi: Baseline survey om sundhedstilstand og adfærd omkring tobak, alkohol, kost og motion. 2002
8. Schwartz E, Møller Pedersen K. Tandforhold og protesefrekvens i den voksne danske befolkning i 1980. Tandlægebladet 1983.87 nr.1
9. Nielsen, NS. Sundhed og livsstil hos elever på ungdomsuddannelserne i Frederiksborg Amt. (ph.d.afhandling) Dike København 1998. ISBN 87-7899-008-4

12 Tabelfortegnelse

Tabel 1. Datamaterialet fordelt på klasse, køn og gennemsnitsalder	side 12
Tabel 2. Elevernes fordeling og køn i forhold til social integration	side 13
Tabel 3. Klassetrin og køn i forhold til andel af rygere og hvor ofte de ryger	side 14
Tabel 4. Sammenhængen mellem social integration og rygning	side 15
Tabel 5. Forældrenes rygeadfærd sammenholdt med elevernes rygeadfærd	side 15
Tabel 6. Bedste ven/venindes rygeadfærd sammenholdt med elevernes rygeadfærd	side 15
Tabel 7. Sammenhængen mellem skoletrivsel og Rygehyppighed	side 15
Tabel 8. Sammenhængen mellem kontakt til forældrene og rygeadfærd	side 19
Tabel 9. Andel som har prøvet at drikke alkohol fordelt på køn og klassetrin	side 19
Tabel 10. Hvor ofte der drikkes alkohol fordelt på køn og klassetrin	side 20
Tabel 11. Fordeling af forbruget på alkoholtyper, blandt de elever i 9. klasse, som drikker alkohol hver uge	side 20
Tabel 12. Forældrenes accept, af at eleven drikker alkohol sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol	side 20
Tabel 13. Hvorvidt der snakkes med forældre om, hvor meget alkohol der må drikkes sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol	side 21
Tabel 14. Hvorvidt der snakkes med forældre om, hvor meget alkohol der må drikkes sammenholdt med hvor ofte eleven drikker alkohol	side 21
Tabel 15. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser frugt	side 25
Tabel 16. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser rå grøntsager	side 25
Tabel 17. Andel af elever i 7. og 9. klasse, som dagligt spiser rå og/eller kogte grøntsager	side 25
Tabel 18. Sammenhængen mellem hvorvidt eleverne taler med forældrene om sund kost og elevernes indtag af frugt og grøntsager	side 26
Tabel 19. Sammenhængen mellem, hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager, og elevens selv vurderede helbred	side 26
Tabel 20. Sammenhængen mellem, hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager, og elevens skoletrivsel	side 27
Tabel 21. Sammenhængen mellem hvor ofte eleven spiser frugt og grøntsager og elevens trivsel i fritiden	side 27
Tabel 22. Hyppighed af motion i skoletiden	side 30
Tabel 23. Hyppighed af motion udenfor skoletiden	side 31
Tabel 24. Inddeling i grupper i forhold til hvor ofte der	

dyrkes motion	side 31
Tabel 25. Sammenhængen mellem hvorvidt forældrene/de voksne dyrker motion og hvor ofte eleverne dyrker motion	side 32
Tabel 26. Sammenhængen mellem hvorvidt bedste ven/veninde dyrker motion og hvor ofte eleverne dyrker motion	side 33
Tabel 27. Sammenhængen mellem hvor ofte, der dyrkes Motion og selvrapporeret helbred	side 33
Tabel 28. Sammenhæng mellem hvor ofte, der motioneres, og motivation for at dyrke motion, angivet i antal elever	side 34
Tabel 29. Elever som motionerer ofte, sammenholdt med valgte karakteristika, udtrykt som Odds ratio	sandsynligheden for ud- side 45

Bilag

Bilag 1. Klusteranalyse

Det kan overvejes, om elever der går i samme klasse har en øget sandsynlighed for at ligne hinanden mere i adfærd end elever, som går i forskellige klasser. Hvis dette er tilfældet, kan de enkelte observationer ikke betragtes som uafhængige og som om de hver især tilføjer ny viden. Det betyder at data sættets sande grundpopulation ligger et sted mellem de 1530 elever og de 93 klasser. Der kan tages højde for dette ved hjælp af en kluster analyse.

Der kan ikke testes for klustereffekt i det valgte SPSS program, hvorfor data i forbindelse med en logistisk regressionsanalyse (motionsafsnittet) er testet i STATA programmet.

Analysen er dog kun brugt i forbindelse med en logistisk regressions analyse (se bilag 2). Analysen viser at 95% konfidensintervallet bliver en smule bredere, når der testes for cluster-effekt, hvilket bekræfter tilstedeværelsen af denne effekt, uden dog at ændre på, at resultaterne er signifikante.

Bilag 2. Logistisk regressionsanalyse

Logistisk regressionsanalyse kan bruges til at undersøge sandsynligheden for, at en række determinanter er tilstede i forhold til en bestemt adfærd (8). For eksempel sandsynligheden for at det er drenge, som motionerer oftest. Det der ønskes forklaring på kaldes den afhængige variabel, hvorimod karakteristika, eller determinanter kaldes uafhængige variable. Analysen vælges ved variable med nominal skala, i form af f.eks. ja/nej.

De udvalgte variable kodes med 0 eller 1. I denne undersøgelse vælges den afhængige variabel, at motionere ofte/sjældent, hvor ofte er kodet med 1 og sjældent er kodet med 0. Hvorefter 0 betragtes som standarden og 1 betragtes som afvigelsen.

Ligeledes kodes den/de uafhængige variable med 0 eller 1, f.eks. er dreng i dette tilfælde kodet 0 og pige (her afvigelsen) kodet 1. I SPSS udregnes en regressionskoefficient og antilogarithmen, som kaldes Odds ratio. Odds ratio (OR) fortolkes, som et udtryk for sandsynlighedsraten mellem de to odds, i dette tilfælde for at motionere ofte og for at være pige. Konfidensintervallet (CI) er et udtryk for et estimats præcision på de resultater man bruger til at slutte fra stikprøven til populationen. Eller for de grænser, indenfor hvilke 95% af de sande værdier ligger. Inkluderer konfidensintervallet tallet 1, er resultatet ikke signifikant.

Ved tolkningen af Odds ratio ses der på hvorvidt tallet er over eller under 1. En OR på mindre end 1, som for eksempel 0,56 (i denne undersøgelse) betyder det, at sandsynligheden for at være pige og at motionere ofte er 1 minus 0,56 det vil sige 0,44 eller, at der kun er 44% sandsynlighed for, at være pige og motionere ofte. Havde OR være større end 1, så havde sandsynligheden været større for at være pige og motionere ofte end for, at være dreng og motionere ofte.

Ved analysen i denne undersøgelse er der taget udgangspunkt i de elever, som motionerer mere end tre gange om ugen. Det drejer sig om 814 elever, som i det følgende kaldes "elever som motionerer ofte".

For at lave analysen er følgende (uafhængige) variable konstrueret:

- Forældre dyrker motion (elever har svaret ja eller nej til, at forældre/de voksne i hjemmet dyrker idræt, sport eller anden motion)
- Venner dyrker motion (elever har svaret ja eller nej til, at bedste ven/veninde dyrker idræt, sport eller anden motion)
- Ryger (elever som angiver at ryge dagligt eller ugentligt)
- Drikker alkohol (elever som angiver at drikke alkohol dagligt eller ugentligt)

Analysen er lavet i tre trin:

- Først er der testet mellem den afhængige variabel og hver enkelt af de uafhængige variable. Resultatet er angivet som Odds ratio (univariat testning af udvalgte variable) i tabel 23.
- Dernæst er der testet mellem den afhængige variabel og alle de uafhængige variable, for på den måde at justere for en indbyrdes påvirkning mellem variablene. Resultatet er angivet som Odds ratio (multipel testning af alle co-variable) i tabel 23.

- Overvejelser om en korrelation mellem dem der ryger og dem der drikker, blev bekræftet med en Spearmann test, hvorefter endnu en analyse blev lavet, denne gang uden de uafhængige variable ”drikker alkohol” og ”forældre dyrker motion”.

Baggrunden for at vælge variabelen ”drikker alkohol” fra, i forhold til at fravælge variabelen ”rygning” er, at den første ikke var signifikant. Variabelen ”forældre dyrker motion” viste sig heller ikke at være signifikant, hvorfor den også blev udeladt, ved den sidste analyse. Resultatet er angivet som Odds ratio (multipel testning efter en reduktion af co-variable) i tabel 29.

Tabel 29. Elever som motionerer ofte, sammenholdt med sandsynligheden for udvalgte karakteristika, udtrykt som Odds ratio

	Andel af elever, som motionerer ofte	Odds ratio ved <u>univariat</u> testning af udvalgte variable	Odds ratio ved <u>multipel</u> testning af alle co-variable	Odds ratio ved <u>multipel</u> testning efter en <u>reduktion</u> af co-variable
7. klasse (1)	57% (n=908)	1,458 (1,12-1,88)	1,35 (1,00-1,81)	1,264 (0,98-1,62)
9. klasse (0)	47,6% (n=622)			
Pige (1)	46% (n=759)	0,558 (0,43-0,71)	0,594 (0,46-0,76)	0,589 (0,45-0,75)
Dreng (0)	60,3% (n=771)			
Forældre dyrker motion (1)	55,5% (n=804)	1,215 (0,96-1,52)	1,162 (0,91-1,47)	
Forældre dyrker ikke motion (0)	50,7% (n=726)			
Venner dyrker motion (1)	55,8% (n=1322)	2,198 (1,58-3,04)	1,864 (1,33-2,60)	1,923 (1,37-2,68)
Venner dyrker ikke motion (0)	36,5% (n=208)			
Ryger ofte (1)	7,2% (n=814)	0,416 (0,27-0,62)	0,454 (0,29-0,69)	0,480 (0,31-0,72)
Ryger sjældent eller ikke (0)	15,9% (n=716)			
Drikker ofte alkohol (1)	25,3% (n=814)	0,929 (0,70-1,23)	1,217 (0,88-1,68)	
Drikker sjældent eller ikke alkohol (0)	26,8% (n=716)			

(konfidensinterval er angivet med to decimaler)

De estimerede² Odds ratio udviser stor statistisk stabilitet, idet de ikke ændres meget ved en indbyrdes sammenligning.

² Estimere er at fastsætte størrelsen af noget ved sandsynlighedsberegning, at anslå, beregne, vurdere (11)